

Solum, E. E. B.-D. (2024). Folkebiblioteket og bærekraftig utvikling: En institusjonsanalyse av fellesskapsarbeid i en nybrottsid. I G. C. Aakvaag & U.-D. K. Bæck (Red.), *Robuste fellesskap* (s. 201–222). Fagbokforlaget. DOI: <https://doi.org/10.55669/oa240208>

Kapittel 8

Folkebiblioteket og bærekraftig utvikling

En institusjonsanalyse av fellesskapsarbeid i en nybrottsid

Espen Eigil Barratt-Due Solum

Introduksjon

I dette kapitlet plasseres nærblikket på norske folkebibliotek og deres bidrag til Norge som et robust fellesskap. Folkebibliotekene har bygget landet som et opplyst samfunnsfellesskap i kraft av en lang tradisjon med sosial deltakelse, demokrati og folkeopplysning. I dag står vi overfor en global klima- og miljøkrise, og folkebibliotek på tvers av landet innretter seg for å bidra. Utfordringene krever problemløsning på tvers av alle samfunnsinstitusjoner, og som en tradisjonsrik kunnskapsformidler og en av landets største arenaer for deling kan folkebiblioteket bidra til at befolkningen lever bærekraftig og senker sitt privatkonsum. Arbeidet for FNs bærekraftsmål er etablert i bibliotekpolitikken (Kulturdepartementet, 2019), og i det som følger, undersøker jeg hvordan folkebiblioteket tar fatt på fellesskapsdugnaden. Jeg bygger på en kvalitativ intervjustudie fra to bibliotek, et i Nord-Norge og et på Østlandet, og analyserer deres arbeid for bærekraftig utvikling med fokus på nye deleordninger og formidling av klima- og miljøsakene. Til grunn for analysen ligger et institusjonsteoretisk perspektiv og en redegjørelse for folkebibliotekets historie relatert til samfunnsutviklingen for øvrig. Jeg fremhever hvordan ulike forutsetninger skaper ulik praksis og stiller spørsmålet om hvilke bærekraftstrategier som vil vinne utbredelse og skape institusjonelle endringer i folkebiblioteket over tid.

Antologien *Robuste fellesskap* tar utgangspunkt i det norske samfunn som et funksjonelt differensiert fellesskap, og hvert kapittel viser samfunnssteoretiske analyser innen ulike institusjonelle felt. Folkebiblioteket er kasus for dette kapitlet, og jeg henviser til det introduserende kapitlet og Aakvaags kapittel i antologien for en fremstilling av det som gjerne beskrives som den norske modellen. I likhet med rammeverket i *Robuste fellesskap* er institusjonsbegrepet sentralt i analysen av norske folkebibliotek. Folkebiblioteket er ingen basisinstitusjon (se Aakvaags kapittel i denne antologien), men inngår i den bredere norske biblioteksinstitusjonen, som arbeider innen mange samfunnsområder. Folkebibliotekenes virke spenner på tvers av kultur, utdanning og sivilsamfunnet, og i kraft av formidling og arrangementer spiller bibliotekene en rolle i offentligheten. Som en hjørnestein i det norske fellesskapet er det forventet at folkebibliotekene gjør et viktig bidrag til bærekraftig utvikling. I lys av historiske og institusjonelle endringer viser jeg forutsetningene for

variasjonen og bredden i arbeidet, og fremsetter ny kunnskap om nybrottstidens betydning for både folkebibliotek og bibliotekarer.

I det som følger, vil jeg først etablere kasuset, folkebiblioteket og institusjonens bærekraftige ambisjoner. Deretter følger en introduksjon av det teoretiske ståstedet i nyinstitusjonell organisasjonsteori, idet jeg også gjør en gjennomgang av noen sentrale utviklingstrekk i folkebibliotekets moderne historie. Dette legger grunnlaget for en diskusjon som bygger på innsikter om folkebibliotekenes handlingsrom til å arbeide på ulike måter med bærekraftig utvikling. Analysen er inndelt i tre deler. De to første redegjør for hvert av de to bibliotekene og deres arbeid med bærekraftig utvikling og klima- og miljøsaken. Ut fra et kvalitativt intervjumateriale plasserer jeg lupen over bestemte elementer av dette arbeidet, nevnelig formidling, nye deleordninger og betydningen av arbeidsstyrken – bibliotekarene – for arbeidet med bærekraftig utvikling. Det tredje analysekapittelet veksler mellom bibliotekene idet jeg trekker frem folkebibliotekets rolle i offentligheten og problematiserer formidling av klima- og miljøsaken i lys av faglige og institusjonelle normer for politisk nøytralitet. Det følger en diskusjon av kapittelets overordnede spørsmål, om hvilke bærekraftstrategier som vil vinne utbredelse og skape institusjonelle endringer i folkebiblioteket over tid, før jeg konkluderer og runder av med noen refleksjoner omkring folkebibliotekets bærekraft. Kapittelet tilfører en empirisk studie av norske folkebibliotek til en internasjonal faglig debatt om folkebibliotekenes bidrag til bærekraftig utvikling, innovative bibliotek tjenester, og politisk nøytralitet, med et perspektiv på institusjonelle endringsprosesser (se Ameli, 2017; Kann-Rasmussen, 2022; Mathiasson & Jochumsen, 2021, 2022).

Folkebiblioteket og robuste fellesskap

Det er på bakgrunn av en over 120 år lang historie at folkebibliotekene arbeider for bærekraftig utvikling. Med utspring i opplysningstiden og fremveksten av et moderne samfunn på 1800- og 1900-tallet har bibliotekene bygget landet som et demokratisk fellesskap. Grunnlagsverdiene ble etablert under nasjonsbyggingen på 1800-tallet, da leseselskaper opprettet mindre boksamlinger og etter hvert allmuebibliotek til inklusjon av individer i et større norsk opplysningsfellesskap. Universitetsbiblioteket og leiebiblioteker var for borgerskapet, og det var behov for et fellesbibliotek for å bekjempe klassemotsetninger og

formidle en samlende felleskultur. Inspirasjonen kom fra USA og hjemvendte amerikafarere som hadde erfaring fra det amerikanske Free Public Library. Med mottoet «Publikum fremfor alt» ledet Haakon Nyhuus en bibliotekrevolusjon som institusjonaliserte folkebiblioteket i Norge (Byberg, 1993; Danton, 1957; Frisvold, 2021; Ringdal, 1985). Dette ledet til biblioteksakens inntog i politikken og i lovgivningen, samt en ny «yrkeskategori med bibliotekfaglig arbeid som heltidsbeskjeftigelse og interesser og ambisjoner som kollektiv» (Audunson, 2015, s. 55). Bibliotekarene vokste ut av bibliotekene, og ble yrkesgruppen som forankrer verdigrunnlaget og samfunnsoppdraget i institusjonen, ved siden av lovgivning og politikk. I perioden vokste også demokratiet frem, og folkebibliotekets rolle i å underbygge en offentlig sfære for meningsutveksling og deliberasjon (Audunson, 2015; Frisvold, 2021).

Forutsetningene for å bidra til bærekraftig utvikling ligger i oppgaver som har utviklet seg i takt med samfunnsutviklingen. Som del av velferdsstaten har folkebibliotekene bidratt til demokratisering av kunnskap og kultur, og arbeidet for sosial inklusjon og deltakelse. Litteratur og litteraturformidling ligger i kjernen av virksomheten, men bibliotekene har endret seg. Noen av de viktigste endringene ligger i kulturen, at underholdningskonsumet rettes mot nye medier, og at befolkningen leser færre bøker enn tidligere. Samtidig har vi blitt en multikulturell nasjon, og folkebibliotekene har tatt rollen som integreringsaktør og sosial møteplass. Bibliotekvirksomheten er utadrettet, med arrangementer og formidling som en sentral del av oppgavene. Store deler av befolkningen bruker folkebibliotekene, og institusjonen bidrar til deltakelse og fellesskap i lokalsamfunn på tvers av landet. I tillegg er folkebibliotekene infrastruktur for offentligheten, der debatter og meningsutveksling finner sted (Aabø et al., 2010; Aabø & Audunson, 2012; Audunson, 2005, 2015; Audunson et al., 2019).

Folkebibliotekets bærekraftige ambisjoner

Det har lenge vært klart at vi produserer varer og slipper ut klimagasser i et tempo som ikke er holdbart for fremtiden. Som internasjonal politisk målsetting stammer bærekraftig utvikling fra De forente nasjoners (FN) rapport *Vår felles framtid* (1987), og er definert slik: «Bærekraftig utvikling er utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov» (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling,

1987, s. 42). Målsettingen forbinder økonomisk vekst og sosial utvikling og velferd med menneskets påvirkning på klima og miljø, med utgangspunkt i vårt felles ressursgrunnlag (Kuhlman & Farrington, 2010). Det er i kraft av FNs bærekraftsmål at bibliotekene er tilsluttet Norges politiske hovedspor om bærekraftig utvikling (Kulturdepartementet, 2019).

Folkebibliotekene har en unik mulighet til å bidra til oppnåelse av FNs målsettinger, med landsdekkende tilstedeværelse og dedikert arbeidsstyrke. Det er lovfestet at hver kommune skal ha et folkebibliotek, og i dag er det snaut 2500 ansatte i 356 bibliotek (Bibliotekutvikling.no, 2021b). Folkebibliotekene har et bredt nedslagsfelt, som landets mest brukte kulturtilbyder etter kinoen, og omtales som blodårene i det kulturelle systemet (Bekkengen, 2021; NOU 2013: 4, s. 253). Arbeidet for bærekraftig utvikling er forankret i bibliotekarenes formidlingskompetanser, og bibliotekene som digital og fysisk infrastruktur for bærekraftig deling av bøker, medier og mange andre typer gjenstander. Til sammen utgjør dette en betydelig kraft og en stor nasjonal mulighet i møte med vårt felles klima- og miljøproblem.

På globalt nivå er innsatsen for bærekraftig utvikling i offentlige bibliotek etablert i International Federation of Library Associations (IFLA), med spennvidde i en rekke land. Mathiasson og Jochumsens (2022) litteraturgjennomgang om forskning på bibliotek og bærekraft viser at arbeidet har til hensikt, blant annet: Å demonstrere bærekraftige levesett gjennom aktiv formidling; Og å frembringe samfunnsendring, blant annet ved å senke privatkonsum gjennom deling av materialer (Mathiasson & Jochumsen, 2022). Sistnevnte er særlig relevant når det kommer til å låne ut gjenstander ut over bøker og medieobjekter, slik som redskaper og verktøy. Denne praksisen er etablert i folkebibliotek internasjonalt (Ameli, 2017; Söderholm, 2016, 2018), og er fremvoksende i Norge. Unikt i verdenssammenheng er den norske formålsparagrafen om at «Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt», som kom med en lovendring i 2013 (folkebibliotekloven, 1985). Folkebibliotekene er forventet å sette dagsorden gjennom formidling og arrangementer, og i denne rammen plasseres bærekraft og klima- og miljøsakene som sentral tematikk. I denne sammenheng er grensene for politisk formidling diskutert. Tradisjonelt har bibliotekene ivaretatt en nøytralitetsnorm, men i lys av samfunnsutfordringene ser noen bibliotekarer på seg selv som aktivister (Kann-Rasmussen, 2022; Mathiasson & Jochumsen, 2021). I analysen i dette kapittelet trekker jeg frem prosjekter

med nye deleordninger, formidling som kan knyttes til bærekraftsmålene og grensdragningene for politikk og nøytralitet som sentrale dimensjoner.

Nyinstusjonell organisasjonsteori og endring i folkebibliotekene

Folkebiblioteket inngår som del av den bredere norske bibliotekinstusjonen med universitets- og høyskolebibliotek, skolebibliotek og Nasjonalbiblioteket (Evjen et al., 2021). Her setter jeg imidlertid fokuset på folkebiblioteket alene, med vekt på endringer over tid, og hvordan dette har skapt forutsetningene for arbeidet for bærekraftig utvikling. Fra det idealtypiske og tradisjonelle biblioteket som oppbevarings- og utlånssted, med kunnskapsorganisering og litteratur som primærgeskjeft, til et sosiologisk, refleksivt og moderne folkebibliotek, spenner virksomheten over mange områder. Selv om dette kan virke som ytterpunkter, har arbeidet for deltakelse, demokrati og folkeopplysning vært en kjerne fra begynnelsen til i dag. Det er i utstrekningen av dette jeg vil plassere arbeidet for bærekraftig utvikling, men først en introduksjon av nyinstusjonell organisasjonsteori og et tilbakeblikk på noen av de sentrale instusjonelle endringene som har funnet sted siden 1960-tallet.

Institusjonsteori – en kortfattet introduksjon

Nyinstusjonell organisasjonsteori ble utarbeidet på 1970-tallet av sosiologene John Meyer og Brian Rowan, med utgangspunkt i klassisk sosiologisk teori og en sosialkonstruktivistisk epistemologi. Hovedargumentet var at organisasjoners struktur ikke kan forklares ut fra teorier om rasjonelle handlingsvalg med vekt på aktørers egeninteresse (Meyer & Rowan, 1977). Institusjonsteorien går i kjernen av den sosiologiske problemstillingen om aktør og struktur, der instusjoner oppleves som sosiale fakta samtidig som de opprettholdes gjennom interaksjon (Berger & Luckmann, 1966). Jeg gir i det følgende en kortfattet innføring i begrepene *legitimitet* og *isomorfisme* som viktige analytiske redskaper i kapitlet.

Med begrepet om *legitimitet* hevdet Meyer, Rowan og etterfølgerne i denne skolen at organisasjoner utvikler seg som konsekvens av kulturelle, juridiske og profesjonaliserende prosesser i institusjonelle felt. Regler, normer og verdier er avgjørende for handlemåter, og involverte aktører forsøker å handle slik at omverdenen finner organisasjonen legitim. Når flere organisasjoner forsøker å opparbeide legitimitet innen samme institusjon, kan dette lede til likhet mellom organisasjonene, noe som betegnes med begrepet om *isomorfisme*. Samfunnsendringer, representert her ved et politisk og kulturelt skifte med fokus på bærekraft, kan danne grunnlag for at nye handlemåter vinner fotfeste organisatorisk, og legitimitet i institusjonene mer generelt. Dermed er institusjonsteoretikere opptatt av samspillet mellom institusjoner og det omkringliggende miljøet, med kultur, politikk, og teknologiutvikling som viktige endringsimpulser (DiMaggio & Powell, 1983; Meyer & Rowan, 1977). Institusjonsteorien er også fremtredende i sosiologisk bibliotekvitenskap, der forskningen forsøker å forklare relasjonen mellom bibliotek og samfunn, og folkebibliotekenes utvikling relatert til krav og forventninger fra omverdenen (Audunson, 1999; Kann-Christensen, 2009; Michnik, 2018).

En institusjonsteoretisk innfallsvinkel til endring i folkebibliotekene

Kulturinstitusjoner som folkebiblioteket må legitimere offentlighetens bevilgninger overfor både politikere og publikum. I kraft av et stadfestet samfunnsoppdrag tjener organisasjonene høyere mål enn organisasjonen selv, og sikrer med dette tildeling av ressurser over tid (Larsen, 2017; NOU 2013:4, s. 301). Med et institusjonsteoretisk perspektiv kan en beskrive folkebibliotekets arbeid for bærekraftig utvikling både som resultat av enkelte aktørers samfunnsengasjement, forankret kulturelt, og som en følge av bibliotekpolitikk. For å meisle ut hvilke forutsetninger folkebibliotekene har for å arbeide med bærekraftig utvikling, viser jeg til noen av de sentrale institusjonelle endringene siden 1960-tallet. Hovedtrekk i utviklingen følger herunder:

- På 1960- og 70-tallet reises spørsmålet ved legitimiteten i å formidle én samlende felleskultur. Staten legger større ansvar for forvaltningen til kommunene, og lokale identiteter får mer plass. Kulturbegrepet blir pluralistisk, og tankegodset om mangfold og kulturelt demokrati

utfordrer den tradisjonelle ideen om demokratisering av kulturen (Blomgren et al., 2020; Frisvold, 2021).

- På 1980-tallet er den økonomiske politikken i endring. Overgangen fra en keynesiansk samfunnsbygging til en nyliberalistisk markedsidéologi leder til kritisk refleksjon om kulturinstitusjoners berettigelse, og folkebibliotekarene må forholde seg til kommunale eiere som stiller krav om målstyring og lønnsomhet (Audunson, 2015; Rasmussen & Jochumsen, 2007; Frisvold, 2021; Kann-Christensen, 2009).
- Den digital revolusjonen på 1980- og 90-tallet gjør konkurransen om publikum større, databaser blir en del av hverdagen og samlinger må digitaliseres. Når gjenfinning av informasjon tilgjengeliggjøres for brukerne, utfordrer digitaliseringen bibliotekarenes tradisjonelle posisjon i bibliotekene (Audunson, 2015; Nicholas, 2012).
- Lovendringen fra 2013 og mandatet om folkebiblioteket som «uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt» aktualiserer institusjonens rolle i norsk offentlig sfære. Folkebibliotek bygger scener, kjøper lydanlegg og inviterer til stadig flere arrangementer. Hyllemetere med bøker ryddes vekk, og det skapes større rom for sosial interaksjon (Audunson & Evjen, 2017; Folkebibliotekloven, 1985; Solum, 2020).

Oppsummert har kritisk refleksjon omkring kulturinstitusjoners berettigelse, nye demografiske sammensetninger og brukergrupper, høyere utdanning i befolkningen og ny digital teknologi ledet til omfattende nytenkning i folkebiblioteket. Arbeidsstyrken har vært fremoverlent og omstillingsvillig, samtidig har normer og verdigrunnlaget i institusjonen, med bibliotekarenes fagprofesjonelle forankring, gitt retning til utviklingsprosessene. Miljøet omkring institusjonen gir grunnlag for legitimitet, og samtidig kan det rettferdiggjøre nye praksiser innen organisasjonene (DiMaggio & Powell, 1983). Videre finner arbeidet uttrykk i nye oppgaver når samfunnet står overfor nye utfordringer. Nærliggende eksempler er sosial integrasjon i et multikulturelt og likestilt samfunn, understøtting av lokale kulturer og identiteter, og arbeidet for å bekjempe digitalt utenforskap (Audunson, 2005; Bibliotekutvikling.no, 2021a; Frisvold, 2021). I dag representerer klima- og miljøsakene det virkelig store samfunnsproblemet. Igjen vil folkebibliotekene tenke nytt for å bidra til fellesskapet, og igjen vil dette bygge på grunnlagsverdier og målsettinger om deltakelse, demokrati og folkeopplysning.

Med fellesskapet som utgangspunkt

Når jeg nå vender meg mot analysen av folkebibliotekets arbeid for bærekraftig utvikling, er det med det institusjonelle og historiske bakteppet for øyet. Folkebibliotekene har bestandig drevet problemløsning med det norske fellesskapet som utgangspunkt. Praktiser er mangfoldige, og det er i spennvidden mellom institusjonell forankring og nybrottsarbeid at folkebibliotekene innarbeider ambisjonen om bærekraftig utvikling. Blant utviklingstendensene er det spesielt interessant å følge utlån av gjenstander ut over de tradisjonelle bøkene og medieobjektene, og måten folkebiblioteket forvalter rollen som debattarena og sosial møteplass. I sammenligningen av kasusene i studien viser jeg hvordan det er stor variasjon og bredde, samtidig som grunnlagsverdiene i institusjonen finner uttrykk også i nybrottsarbeidet.

Metode og datamateriale

Datainnsamlingen fant sted våren 2021, med semistrukturerte intervjuer av 18 bibliotekarer, bibliotekansatte og ledere i to folkebibliotek, et på Østlandet og et i Nord-Norge.¹ Tema for intervjuene var institusjonelle endringer, bibliotekpraksis og kompetanse. I tillegg rettet jeg et spesielt fokus på arbeidet med FNs bærekraftsmål og hvordan dette blir forbundet med folkebibliotekets samfunnsoppdrag. Bibliotekene representerer en konservativ og en mer radikal forståelse av folkebibliotekets rolle og oppgaver, noe som leder til ulike tilnærminger til arbeidet med FNs bærekraftsmål og klima- og miljøsakene. Dette følger av ulik organisering med de ansattes kompetansegrunnlag, og ansvarsområder overfor to forskjellige lokalsamfunn. Sentrale dimensjoner i analysen er lokal og faglig forankring, formidling om klima og miljø, nye deleordninger og politisk nøytralitet. Jeg benevner folkebibliotekene F1 og F2, der F1 er plassert i Nord-Norge, mens F2 befinner seg på Østlandet. Herunder følger en mer detaljert beskrivelse av kasusene:

1 Alle forskningsetiske hensyn er ivaretatt ut fra Universitetet i Tromsøs retningslinjer.

- F1 er et større hovedbibliotek som har en klar forankring i litteratur og de tradisjonelle folkeopplysningsoppgavene. Organisering følger profesjonslinjer med avdelinger for barnelitteratur og voksenlitteratur, noe som har blitt mindre vanlig i norske folkebibliotek. F1 vektlegger også bibliotekfaglig kompetanse i ansettelsesprosesser. Da F1 opprettet et frøbibliotek, med utlån av frø til nyttevekster, var det viktig for bibliotekarene at dette ikke tok for mye ressurser fra kjernevirksomheten, og at dette er en etablert praksis i flere norske folkebibliotek.
- F2 er en bibliotekenhhet i en større bibliotekorganisasjon. Digitalisering og påfølgende sentralisering av bibliotek tekniske oppgaver innen organisasjonen har frigitt ressurser til å ansette arbeidstakere fra andre felt enn det bibliotekfaglige. F2 driver utadrettet formidlingspraksis og prosjektarbeid med klar ideologisk forankring. Prosjekter med nye deleordninger strekker seg fra frøbibliotek til parsellhage, felleskjøkken og utlån av verktøy. Idet det er skepsis til begrepet om aktivisme i F1, mener ansatte i F2 at politisk nøytralitet vil kunne opprettholde det bestående i en tid som krever endring.

I sammenligningen av F1 og F2 forbeholder jeg at norske folkebibliotek har ulike rammebetingelser. Dette henspiller blant annet på kommunalt eierskap og lokalpolitikk, organisatoriske ansvarsområder og regionale forskjeller i brukergrupper. Likevel er hvert av folkebibliotekene del av bibliotek institusjonen, og ulike måter å imøtekomme politiske målsettinger på kan slå rot, vinne legitimitet og utbredelse. Siden forskningsprosjektet bygger på et kvalitativt datamateriale, fremsetter jeg funn med overførbarhet til lignende kontekster, som andre folkebibliotek, snarere enn resultater med sikte på statistisk generalisering (Gobo, 2008). Motsetningene i holdningene hos bibliotekarer og ansatte i F1 og F2 er idealtypiske for hvert bibliotek, snarere enn gjensidig utelukkende.

Funn og analyse

Det eviggrønne folkebiblioteket: fagprofesjonell forankring

Det første biblioteket i analysen er et slående blikkfang i sin lokale bykontekst. De ansatte forvalter ansvarsoppgaver som hovedbibliotek og har svært varierte brukergrupper. Derfor arbeider de tett på kjernen av de klassiske bibliotekopp gavene. Jeg beskriver F1 som det *eviggrønne* folkebiblioteket fordi begreper om bærekraft blir brukt for å legitimere tradisjonelle bibliotek tjenester, og informantene presiserte hvordan «Vi er landets største deleøkonomi» og «allerede veldig grønne». På denne måten blir bærekraftsmålene brukt for å legitimere folkebiblioteket, mer enn det peker mot nytenkning om hva biblioteket er og bør gjøre. Likevel har impulser fra det bibliotekfaglige feltet slått rot. F1 har etablert et frøbibliotek som et tilskudd til virksomheten, og det er planer om å anlegge en liten parsellhage utenfor lokalene. Den ansvarlige bibliotekaren forklarte hvordan praksis og erfaringer fra andre biblioteker rundt om i landet var avgjørende for engasjementet rundt nettopp et frøbibliotek. Dette er et uttrykk for isomorfisme innen institusjonsanalysen, der organisasjoner utvikler seg i en prosess mot likhet når de arbeider innen samme institusjonelle felt. Frøbibliotek er også en utbredt bibliotekpraksis internasjonalt (Peekhaus, 2018), og viser hvordan nye deleordninger får grobunn og utbredelse i bibliotek institusjoner på tvers av landegrenser.

F1 representerer på mange måter utbredte holdninger til målet om bærekraftig utvikling innen norske folkebibliotek. Det er alright å innrette noe av formidlingen mot klima- og miljø saken, men aller helst bør dette være forankret i samfunnsoppdraget om folkeopplysning, og i bibliotekarenes spesialisering i litteraturformidling. Det samme gjelder for innlemmelsen av flere objekter med sikte på å redusere privatkonsumet til brukerne. Bibliotekarene presiserte hvordan nye deleordninger er vel og bra, men «Det er også viktig at vi ikke kaster ut den såkalte ungen med badevannet». Da jeg spurte en bibliotekar om forskjellen mellom å låne ut en drill og en bok, var svaret at «En drill kan borre et hull i veggen for deg, mens en bok kan gi deg en helt ny verden». Samtidig blir nye prosjekter, slik som frøbiblioteket, forbundet med det klassiske folkeopplysningsprosjektet og bibliotekarenes fagkunnskap: «Jeg ser ikke den helt store forskjellen, for i ett frø så ligger det jo en kunnskap om veldig mye. Så om det er frø eller om det er en bok, så kan du jo formidle litteraturen rundt det.» I tillegg mente flere bibliotekarer at nye ordninger

krever ny kompetanse, mens lederen forklarte at de har valgt å «smentere» verdigrunnlaget om deltakelse, demokrati og folkeopplysning ved å rekruttere bibliotekarer. Slik viser det eviggrønne biblioteket hvordan folkebiblioteket utvikler seg innenfor etablerte rammer og holdes relevant ved å opprettholde tradisjonelle funksjoner.

F1 er et godt kasus for måten nye målsettinger blir forhandlet mot tradisjon, og tolket og kontekstualisert ved bibliotekarenes fagprofesjonelle forankring. Da jeg gjennomførte intervjustudien, opplevde jeg tydelig hvordan etterdønninger av den senere tidens institusjonelle utvikling krever en stadig tilpasning. Overgangen til biblioteket som en sosial møteplass og en pågående digitalisering var utfordringer som bibliotekarene arbeidet med. Særlig de eldre bibliotekarene forklarte hvordan verdier og oppgaver som de fant betydningsfulle, hadde fått mindre plass, samtidig som dette var sentrale prioriteringer for dem personlig. Idet ungdommer bruker tid på digitale plattformer og folk leser mindre, må bibliotekarene fremme litteratur og leseferdigheter. Samtidig innpasses møteplassfunksjonen perfekt i samfunnsoppdraget om å sikre sosial deltakelse for alle medborgere. Som en bibliotekar utdypet, er biblioteket «innbegrepet av sosial rettferdighet»; «Fordi vi er lavterskel, det koster ikke noe å være her. Her er alle like, og det er ikke klasseforskjeller her». Deltakelse i det norske fellesskapet har blitt vanskeligere for de uten digital kompetanse, og bibliotekene har fått digitalt utenforskap som en ny hovedoppgave. Det er likevel rom for klima- og miljøraken, men aller helst når dette knyttes til klassiske formidlingsoppgaver.

Det radikale folkebiblioteket: biblioteket som endringsredskap

Det andre biblioteket i analysen er et bydelsbibliotek med lang og stolt historie. Det utgjør således en del innen et større hele, og har ressurser til å arbeide prosjektbasert og bydelsrettet. I dette ligger noe av den komparative forskjellen mellom F2 og F1, som må forvalte hovedbibliotekets ansvarsoppgaver. Jeg beskriver F2 som det *radikale* folkebiblioteket fordi biblioteket blir forstått som et endringsredskap i samfunnsutviklingen. F2 har et mangfold av prosjekter og ordninger ut over de tradisjonelle hovedoppgavene, med blant annet frøbibliotek, parsellhage og utlån av verktøy. Etablerte praksiser er verksted for reparasjon av elektronikk, et matverksted der nyttevekster fra hagen blir brukt til fellesmiddager med brukere på tvers av demografiske skillelinjer,

samt byttearrangementer for klær og leker. FNs bærekraftsmål blir beskrevet som et «felles språk», som letter kommunikasjon med kommunen eller andre instanser for å legitimere prosjektarbeidet: «Jeg tror ikke vi skal gå oss bort i det å prøve å forstå bærekraftsmålene, kompleksiteten i det, men å kunne bruke det for å kommunisere hvordan vi jobber med bærekraft utad, det tror jeg er veldig nyttig.»

F2 er som en enhet i en større bibliotekorganisasjon fristilt flere av de bibliotektekniske arbeidsoppgavene. Dette følger av digitaliseringen, som har muliggjort en sentralisering av deler av arbeidet med blant annet innkjøp og katalogisering. På denne måten er bibliotekarenes posisjon utfordret, og i F2 arbeider ansatte med kompetanser fra sosialantropologi, drama, film og teater, visuell kommunikasjon og kunsthistorie, side om side med litteraturvitere og bibliotekfaglig utdannede bibliotekarer. Gruppen er samfunnsengasjert med målsettinger om å drive positivt endringsarbeid fra grasroten, kunne en av de som fokuserte på utadrettet prosjektarbeid fortelle meg: «Det er ikke vi i biblioteket som skal være bevegelsen, men vi skal være et senter som skaper bølger i samfunnet; Vi er stedet som på ulike måter starter, og tilrettelegger for at bevegelsen kan starte.» Begge bibliotekene ønsker å demonstrere bærekraftige levesett, men i F2 skal folkebiblioteket i større grad nå ut over seg selv og inspirere til atferdsendring og nye normer for redusert forbruk. Rammen for et verksted eller frøbibliotek er dermed en mer radikal forståelse av folkebibliotekets rolle. Biblioteksjefen hegner likevel om den bibliotekarfaglige kompetansen, og forklarte at: «Bibliotekarer har en veldig dyp forståelse av hva biblioteket er. Det er møtet med publikum, det å ha hjertet på rett plass, og en forståelse av at du kan drive med en veldig ambisiøs litteraturformidling.» Flere av de ansatte beskrev hvordan bærekraftig utvikling ikke kan drives frem uten at biblioteket i seg selv er bærekraftig, og at bibliotekarene ivaretar kjerneverdiene i institusjonen.

Da jeg gjennomførte intervjuene, hadde det vært nyansettelser, og siden det var flere uten fagprofesjonell kompetanse, hadde gruppen kommet sammen for å formulere det de beskrev som et manifest. Dette var et dokument som etablerte felles verdier i bærekraft, klima og miljø og antirasisme. Likefremt kunne nybrottsarbeidet forankres i en institusjon med lang historie. Én forklarte at målsettingen om å skape en bredere folkebevegelse var inspirert av folkemøter og det sosiale engasjementet som har vært i bibliotekorganisasjonen siden Håkon Nyhuus sin tid på 1910-tallet. En annen

informant hadde søkt til folkebiblioteket fra en «elitistisk litteraturbransje». Med en politisk oppvåkning etter finanskrisen i 2008 skulle vedkommende «kjempe mot vindmøller» fra innsiden av biblioteket, mot et liberalistisk og selvcentrert samfunn.² Biblioteklederen anså folkebiblioteket som en skole i kollektiv handling; i et sterkt individualisert samfunn skal bibliotekene bygge opp under fellesskap gjennom relevante tilbud til en segmentert og multikulturell bydel, og samtidig kjempe for antirasisme og mot klimaendringer og sosialt utenforskap. I dette ligger det en aktivisering av institusjonens historie og egalitære verdigrunnlag med myndiggjøring av den enkelte overfor det som gruppen anser som de viktigste dagsaktuelle samfunnsproblemene. Det er i kraft av et radikalt, sosialistisk og historisk nedarvet idégrunnlag at F2 forstår samfunnsoppdraget og bidraget til fellesskapet.

Formidling og bærekraft: nøytralitet og aktivisme

Folkebiblioteket har siden institusjonaliseringen på begynnelsen av 1900-tallet tatt sikte på å fremme demokrati og fri meningsutveksling. Samtidig har en faglig og institusjonell norm om nøytralitet i politiske spørsmål vært forankret i institusjonen, og i institusjonens arbeidsstyrke. I kapittelets første del presenterte jeg folkebibliotekets bærekraftige ambisjoner med henblikk på rollen i offentligheten, og hvordan denne har blitt aktualisert med en lovendring fra 2013. Arbeid for bærekraftig utvikling kan oppleves som politisk nøytralt, men grenser mot politikk når folkebiblioteket skaper debatter og formidler om klima- og miljøsakene. Jeg var derfor opptatt av hvilke strategier de to bibliotekene iverksetter for å imøtekomme denne problematikken. Som institusjonell norm er politisk nøytralitet heftet ved idealer om vitenskapelig objektivitet og behovet for å opprettholde legitimitet i bredden av politiske partier. Det reises likevel spørsmål om bibliotekararbeid noensinne har vært nøytralt, gitt det sosiale engasjementet, og hvorvidt folkebiblioteket burde ta en mer politisk engasjert og aktivistisk rolle, også med hensyn til klima- og miljøsakene (Kann-Rasmussen, 2022; Lankes, 2016; Mathiasson & Jochumsen,

2 Informanten hentyder her til Don Quijote av de Cervantes (1605) der protagonisten kjemper en fäefngt ridderkamp mot vindmøller.

2021; Sundeen & Blomgren, 2020). Igjen representerer F1 og F2 ulike tilnærmeringer til den nye dagsordenen.

Strategien F1 lener seg på, er balanse med like motparter i offentlige arrangementer der klima- og miljøsakene inngår i et politisk motivert budskap. Det å ta politisk standpunkt i enkeltsaker ble ansett som grunnleggende problematisk for folkebiblioteket, da aktivisme, eller «et ensporet tunnelsyn», kan drive bort segmenter av brukere og skape ekkokamre. Arrangementer med bærekrafttematikk kan likevel legitimeres i kraft av grunnlagsverdier om ytringsfrihet og med vitenskapelighet som hovedargument. Blant de ansatte i F2 var det mer radikale meninger om begrepene politisk nøytralitet og aktivisme. Én beskrev hvordan nøytralitet underbygger det bestående hegemoniet, en idé fra marxistisk ideologikritikk (se Gramsci, 2019). Det ble også trukket veksler på hvordan grunnideene i folkebiblioteket, deriblant deling fremfor forbruk, står i en politisk opposisjon til høyresiden. I gruppen som helhet var det en forståelse av at balanse for enhver pris ville føre til «skinndebatter uten videre betydning». Både i F1 og F2 mener de ansatte at grunnlagsverdier om ytringsfrihet og vitenskapelighet gir legitimitet til klima- og miljøsakene som tematikk i folkebibliotekets arrangementer. Samtidig er F1s strategi knyttet til et objektivt standpunkt, mens F2 har en mer aktivistisk innstilling som gjør nøytralitetsprinsippet problematisk i seg selv.

Folkebibliotekenes strategier i formidlingen av klima- og miljøsakene kan oppsummeres med: a) Biblioteket inviterer motparter til balansert klima- og miljødebatt, eksempelvis med en klimaskeptiker og en klimaengasjert, eller ulike politiske partier; b) Biblioteket programmerer arrangementer slik at alle stemmer blir hørt i løpet av en programperiode; c) Arrangementer blir legitime i kraft av nytteverdi for brukerne eller opplysningsoppgaver, eksempelvis i forbindelse med byttedager eller ved formidling av litteratur med bærekrafttematikk; d) Biblioteket vurderer at det er konsensus omkring klima- og miljøsakene som vitenskapelig fakta, og kan derav formidle uavhengig av om dette er politisk. Grensedragningene for nøytralitet og aktivisme trekkes i den enkelte organisasjon. Strategier vil overlappe, men, som analysen viser, er det også ulike tendenser på tvers av ulike folkebibliotek.

Folkebibliotekene og bærekraftig utvikling

Innledningsvis stilte jeg spørsmålet om hvilke bærekraftstrategier som vil vinne utbredelse og skape institusjonelle endringer i folkebiblioteket over tid. Som en hjørnestein i det norske fellesskapet er det forventet at folkebibliotekene bidrar til bærekraftig utvikling. Samtidig oppstår spørsmålet om hvordan institusjonen ivaretar tradisjonelle oppgaver, gitt en nybrottsid med potensielt store endringer. Ved å sammenligne F1 og F2 har jeg vist noe av bredden og variasjonen i måten norske folkebibliotek arbeider for bærekraftig utvikling. For over 100 år siden, da folkebiblioteket ble institusjonalisert i Norge og gradvis spredte seg fra hovedstadsområdet til hver kommune, var ideen at tjenestene skulle være relativt enhetlige. Folkebibliotekets foregangsmenn arbeidet for et samfunnsfellesskap med like muligheter, klassekompromiss og demokratisk tilgang til kultur og informasjon gjennom folkeopplysning (Frisvold, 2021). Etter 1960-tallet var det en overgang til et ideal om kulturelt demokrati, det kom krav om økonomisk målstyring, digitalisering presset bibliotekarene, og sosial deltakelse tok hovedfokuset fra den klassiske dannelsen. Arbeidet for bærekraftig utvikling preges av denne historien. I dag er det etterdønninger i en utvikling mot større ulikhet i kompetanse og arbeidsoppgaver, med spesialisering inn mot lokalsamfunn og ulike ansvarsområder.

F1 og F2 representerer en konservativ og en mer radikal tilnærming til hva folkebiblioteket er og bør gjøre i møte med nybrottsiden. Begge arbeider for å opprettholde institusjonens legitimitet og definere folkebibliotekenes rolle i samfunnet. Med begrepet om isomorfisme blir det et spørsmål om hvilke handlemåter og hvilken organisasjonsstruktur som vil vinne legitimitet og utbredelse over tid. Hvis utviklingen fra et tradisjonelt til et politisk radikalt og prosjektbasert bibliotek er hovedtendensen, blir organisering etter profesjonslinjer og den bibliotekfaglige kompetansen mindre utbredt. Det er ingen formelle krav til bibliotekartittelen, og der bibliotekarer tradisjonelt har fortolket og iverksatt institusjonelle regler, normer og verdier, blant annet ved å gi retning til politikk, er det i dag et tilfang av nye kompetanser (se Audunson 1999; Gjestrum et al., 2018). Dette kan endre praksis og handlemåter idet den profesjonaliserende struktureringen av feltet svekkes. I så måte er det interessant hvordan F1 implementerer frøbibliotek i forhandling mot det folkebiblioteket tradisjonelt har vært. Dette viser hvordan bibliotekarenes

fremoverlente omstillingsvilje er en viktig ressurs, også i tiden fremover. FNs bærekraftsmål er bredt institusjonalisert i internasjonal biblioteksektor, og folkebibliotek verden over står i en utvikling mot samfunnsrettet engasjement og endringsarbeid (Mathiasson & Jochumsen, 2022). Dette gir norske folkebibliotek, som F2, legitimitet i nye deleordninger, prosjektarbeid og formidling.

Rammen for å arbeide for bærekraftig utvikling defineres til dels av lovendringen fra 2013, og mandatet om å være en uavhengig arena for offentlig samtale og debatt. Dette aktualiserte rollen i den offentlige sfære der folkebiblioteket underbygger en bestemt praksis i sivilsamfunnet: «en praksis med åpen diskusjon om anliggender med allmenn offentlig betydning» (Jacobs, 2000, s. 2, egen oversettelse). Når folkebibliotekene skaper debatt om klima- og miljøsakene, kan dette bidra til et kulturelt og normativt skifte der enkeltmennesket oppfordres til å leve bærekraftig. Dette kan utfordre institusjonelle normer for politisk nøytralitet, samtidig peker mandatet mot uavhengighet fra partipolitiske agendaer heller enn berøringsvegning overfor viktige samfunnsproblemer. En utfordring ligger i at biblioteksjefen er tillkjent et redaktøransvar, uten at det foreligger formaliserte retningslinjer, slik som massemedienes «redaktørplakat» (Christensen, 2022). En rekke informanter var usikre på grensedragningene for politiske budskap i formidlingen, og siden hvert folkebibliotek bestemmer retning på egen hånd, vil dette vedvare. Ut over bærekraftig utvikling påvirker dette folkebibliotekets muligheter til å behandle mer betente saker som kjønn, identitetspolitikk og innvandring. Eksempler fra biblioteksektorer internasjonalt viser hvordan nøytralitetsprinsippet brukes av aktører utenfor bibliotekene til å utfordre endringsarbeid, samtidig som det erfarer som hinder for progressivt bibliotekararbeid på innsiden av bibliotekene (se Gibson, 2017; Mathiasson & Jochumsen, 2021; Nissen & Kann-Rasmussen, 2022). Felles grensedragninger bør trekkes på tvers av institusjonen dersom nøytralitetsprinsippet ikke skal legge hinder for målsettinger med fellesskapsarbeidet, eksempelvis når dette vedrører klima- og miljøsakene. Et felles rammeverk kan også bidra til å opprettholde legitimitet dersom innholdet i formidlingen blir utfordret av krefter utenfra.

Ifølge institusjonsteorien er isomorfisme sannsynlig dersom det er tve-tydige målsettinger eller nye teknologier innen et felt. I slike tilfeller kan det oppstå en periode med ideologisk motivert eksperimentering, før en videre konsolidering omkring bestemte oppgaver (Powell & DiMaggio, 1983, s. 156). For folkebiblioteket har dette vært tilfellet, blant annet i forbindelse

med kritiske refleksjoner om institusjonens berettigelse og etterfølgende den digitale revolusjonen. Resultatet var en fokusering på arbeidet med sosial deltakelse og utadrettet bibliotekvirksomhet, formalisert i oppgaver som debattarena og sosial møteplass. Dersom bærekraftsmålene og arbeidet for klima- og miljøsaken representerer en nyorientering, kan denne første perioden innebære et bredt prosjektarbeid, slik som i F2, før det tiltar likhet på tvers av bibliotekene. Arbeid med frøbibliotek og nye deleordninger er eksempler på nyvinninger som ser ut til å vinne utbredelse og legitimitet. Slik kan en tilsynelatende differensiering av handlemåter resultere i en felles orientering og vedvarende engasjement for bærekraft, klima og miljø på tvers av norske folkebibliotek.

Konklusjon

Folkebiblioteket løser dagsaktuelle utfordringer med fellesskapet som utgangspunkt. I møte med de globale klima- og miljøutfordringene har institusjonen tatt fatt på FNs bærekraftsmål med et mangfold av prosjekter, deleordninger og formidling. Ved å sette nærblikket på to bibliotek og kontekstualisere nybrottsarbeidet med historiske og institusjonelle endringer, har jeg fremhevet hvordan dagens folkebibliotek arbeider i tråd med bestemte og ulike forutsetninger. F1 og F2 forvalter bærekraftsmålene på ulike måter, og viser hver for seg veien mot et klima- og miljøengasjert folkebibliotek. Som konsekvens av dette kan nye praksiser vinne legitimitet og utbredelse, med tendenser i utvidede deleordninger og politisk engasjert formidling. I kraft av bidraget til samfunnsinstitusjonenes felles problemløsning kan arbeidet lede til bærekraftige levesett og senket privat konsum. Folkebibliotekenes samfunnsoppdrag, kompetanse og arbeidskraft er med dette slagkraftig i møte med samtidens utfordringer og krav.

Endringsprosessene i folkebiblioteket har røtter i det forrige århundret, særlig med den digitale revolusjonen som kan ha svekket bibliotekarenes posisjon i bibliotekene. I kraft av utadrettet og variert bibliotekvirksomhet med fokus på målsettinger ut over kjernevirksomheten aktualiseres kompetanser fra andre fagfelt. I dette ligger det et mulig veiskille ettersom bibliotekarene

tradisjonelt har forvaltet institusjonens verdigrunnlag, kompetanse og historiske forankring. Nybrottsarbeidet i F2 viser hvordan kompetansetilfang fra andre fagfelt kan lede til spennende prosjektarbeid og nye muligheter for å bidra til positiv samfunnsendring. Samtidig mener flere av bibliotekarene i F1 at noe vesentlig kan gå tapt dersom denne utviklingen tas for langt. Kasusene skiller seg ved sine ansvarsoppgaver som hovedbibliotek og bydelsbibliotek, og ved at F1 og F2 fremviser en konservativ og en mer radikal tilnærming til hva folkebiblioteket *er* og *bør* gjøre i møte med nybrottstiden. I begge ender av kontinuumet er bibliotekarer og bibliotekansatte som ivaretar det folkebibliotekene tradisjonelt har bidratt til: et opplyst samfunn som evner å imøtekomme utfordringer som et robust – i betydningen motstandsdyktig – fellesskap. Der dette har dreid seg om å bygge fellesskap i tråd med verdier om deltakelse, demokrati og folkeopplysning, er det i dag *også* et spørsmål om bærekraftig utvikling og robusthet i møte med klima- og miljøutfordringer. Om folkebiblioteket ser forbi bøker og medieobjekter som kjerneområde, til interaksjon, samhandling og nye former for samforbruk, gjenstår å se. Antagelig er de institusjonelle kjerneoppgavene avgjørende for institusjonens legitimitet og bærekraft, også i fremtiden. Fellesskapsarbeidet finner likevel nye former i nybrottstid og svarer til de enorme klima- og miljøproblemene som er presserende i vår tid.

Referanser

- Ameli, N. (2017). Libraries of Things as a new form of sharing. Pushing the Sharing Economy. *The Design Journal*, 20, 3294–3304. <https://doi.org/10.1080/14606925.2017.1352833>
- Audunson, R. (1999). Between Professional Field Norms and Environmental Change Impetuses: A Comparative Study of Change Processes in Public Libraries. *Library and Information Science Research*, 21(4). [https://doi.org/10.1016/S0740-8188\(99\)00027-4](https://doi.org/10.1016/S0740-8188(99)00027-4)
- Audunson, R. (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: The necessity of low-intensive meeting-places. *Journal of Documentation*, 61(3), 429–441. <https://doi.org/10.1108/00220410510598562>
- Audunson, R. A. (2015). *Bibliotekarene – en profesjon under press? Institusjonalisering, deinstitutionalisering og reinstitusjonalisering av et profesjonelt felt*. ABM-Media. <https://hdl.handle.net/10642/3080>
- Audunson, R. & Evjen, S. (2017). The public library: An arena for an enlightened and rational public sphere? The case of Norway. *Information Research*, 22(1). <http://www.informationr.net/ir/22-1/colis/colis1641.html>
- Audunson, R. A., Aabø, S., Blomgren, R., Evjen, S., Jochumsen, H., Larsen, H., Rasmussen, C. H., Vårheim, A., Johnston, J. & Koizumi, M. (2019). Public libraries as an infrastructure for a sustainable public sphere: A comprehensive review of research. *Journal of Documentation*, 75(4). <https://doi.org/10.1108/JD-10-2018-0157>
- Bekkengen, F. V. (2021). *Norsk kulturbarometer 2021*. Statistisk sentralbyrå.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality*. Penguin Books.
- Bibliotekutvikling.no. (2021a). *Digitale hele livet*. <https://bibliotekutvikling.no/2021/09/17/digital-hele-livet/>
- Bibliotekutvikling.no. (2021b). *Ressurser 2021*. <https://bibliotekutvikling.no/statistikk/forside/statistikk-for-folkebibliotek/ressurser-2021/>
- Blomgren, R., Rasmussen, C. H., Jochumsen, H. & Kann-Rasmussen, N. (2020). Folkebiblioteker som demokratisk offentlighet: Nye toner i nordisk bibliotekslovgivning. I S. Evjen, K. H. Olsen & Å. K. Tveit (Red.), *Rød Mix: Ragnar Audunson som forsker og nettverksbygger* (s. 257–278). ABM-media
- Byberg, L. (1993). Public Library Development in Norway in the Early Twentieth Century: American Influences and State Action. *Libraries & Culture*, 28(1), 22–34. <https://www.jstor.org/stable/25542500>
- Christensen, L. (2022). *Det kompliserte redaktøransvaret*. Bok og Bibliotek. https://digitalutgave.bokogbibliotek.no/journal/2022/2/m-214/Det_kompliserte_redaktøransvaret
- Danton, J. P. (1957). *United States influence on Norwegian librarianship, 1890–1940*. University of California Press.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147–160. <https://doi.org/10.2307/2095101>
- Evjen, S., Colbjørnsen, T., Bøyum, I., Tøllerås, K. & Olsen, H. K. (2021). Samfunnsoppdrag under press: Erfaringer og vurderinger i norske bibliotek under Covid-19. *Nordic Journal of Library and Information Studies*, 2(1), 17–37. <https://doi.org/10.7146/njlis.v2i1.125251>

- Frisvold, Ø. (2021). *Kunnskap er makt: Norsk bibliotekhistorie – kultur, politikk og samfunn*. ABM-media.
- Gibson, A. N., Chancellor, R. L., Cooke, N. A., Park, D. S., Lee, S. A. & Shorish, Y. L. (2017). Libraries on the frontlines: Neutrality and social justice. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 36(8), 751–766. <https://doi.org/10.1108/EDI-11-2016-0100>
- Gjestrup, L., Tallerås, K. & Tveit, Å. K. (2018). «Vi søker deg med relevant høyere utdanning»: Kompetansebehov i det bibliotekfaglige profesjonsfeltet. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvitenskap- og Kulturformidling*. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/10642/6450>
- Gobo, G. (2008). Re-Conceptualizing Generalization: Old Issues in a New Frame. I P. Alasuutari, L. Bickman & J. Brannen (Red.), *The SAGE Handbook of Social Research Methods* (s. 193–213). SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446212165.n12>
- Gramsci, A. (2019). Brev til Sentralkomiteen i det sovjetiske kommunistparti. I G. Lima (Red.), *Antonio Gramsci: Utvalgte tekster 1916–1926*. Cappelen Damm akademisk.
- Jacobs, R. N. (2000). *Race, Media, and the Crisis of Civil Society: From Watts to Rodney King*. Cambridge University Press.
- Kann-Christensen, N. (2009). *Forestillinger om forandringer: Organisatoriske forandringer i to danske folkebiblioteker*. [Doktorgradsavhandling] Danmarks Biblioteksskole.
- Kann-Rasmussen, N. (2022). When librarians speak up: Justifications for and legitimacy implications of librarians' engagement in social movements. *Journal of Documentation*, 79(1), 36–51. <https://doi.org/10.1108/JD-02-2022-0042>
- Kuhlman, T. & Farrington, J. (2010). What is Sustainability? *Sustainability*, 2(11), 3436–3448. <https://doi.org/10.3390/su2113436>
- Kulturdepartementet. (2019). *Nasjonal bibliotekstrategi 2020–2023 – Rom for demokrati og dannelse*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-bibliotekstrategi-2020-2023---rom-for-demokrati-og-dannelse/id2667015/>
- Lankes, R. D. (2016). *The New Librarianship Field Guide*. MIT Press.
- Larsen, H. (2017). The Public Sphere as an Arena for Legitimation Work: The Case of Cultural Organizations. I F. Engelstad, H. Larsen, J. Rogstad & K. Steen-Johnsen (Red.), *Institutional Change in the Public Sphere* (s. 201–219). De Gruyter Open Poland. <https://doi.org/10.1515/9783110546330-011>
- Lovdata. (1985). *Lov om folkebibliotek*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>
- Mathiasson, M. & Jochumsen, H. (2021). Working for a better world: The librarian as a change agent, an activist and a social entrepreneur. *New Librarianship Symposia Series: Fall 2021*. <https://scholarcommons.sc.edu/newlibrarianshipsymposia/newlibrarianshipsymposia/post-neutrality/7>
- Mathiasson, M. H. & Jochumsen, H. (2022). Libraries, sustainability and sustainable development: A review of the research literature. *Journal of Documentation*, 78(6), 1278–1304. <https://doi.org/10.1108/JD-11-2021-0226>
- Meyer, J. W. & Rowan, B. (1977). Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*, 83(2), 340–363. <https://www.jstor.org/stable/2778293>

- Michnik, K. (2018). *Samhällets allt-i-allo?: Om folkbibliotekens sociala legitimitet*. Högskolan i Borås. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-13839>
- Nicholas, D. (2012). Disintermediated, decoupled and down. *CILIP Update*, 29–31.
- Nissen, A.-S. E. & Kann-Rasmussen, N. (2022). Bibliotekarere som aktivister i Danmark og Sverige: Kompromis og konflikt. *Nordic Journal of Library and Information Studies*, 3(1), 44–60. <https://doi.org/10.7146/njlis.v3i1.131853>
- NOU 2013: 4. (2013). *Kulturutredningen 2014*. Kulturdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2013-4/id715404/>
- Peekhaus, W. (2018). Seed Libraries: Sowing the Seeds for Community and Public Library Resilience. *The Library Quarterly*, 88(3), 271–285. <https://doi.org/10.1086/697706>
- Ringdal, N. J. (1985). *By, bok og borger: Deichmanske bibliotek gjennom 200 år*. Aschehoug.
- Rasmussen, H. C. & Jochumsen, H. (2007). Problems and Possibilities: The Public Library in the Borderline between Modernity and Late Modernity. *The Library Quarterly*, 77(1), 45–59. <https://doi.org/10.1086/512955>
- Solum, E. E. B.-D. (2020). *Profesjonsendringer mellom digitalisering og formidling: En sosiologisk casestudie av bibliotekarprofesjonen*. [Masteroppgave i sosiologi] Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/80125/1/Profesjonsendring-mellom-digitalisering-og-formidling--.pdf>
- Sundeen, J. & Blomgren, R. (2020). Offentliga bibliotek som arena för aktivism: En fallstudie av vänsterpolitisk biblioteksideologi på 1970- og 2010-talen. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 23(2), 159–179. <https://doi.org/10.18261/issn.2000-8325/2020-02-06>
- Söderholm, J. (2016). Borrowing tools from the public library. *Journal of Documentation*, 72(1), 140–155. <https://doi.org/10.1108/JD-01-2015-0010>
- Söderholm, J. (2018). Tool lending librarianship. *Journal of Librarianship and Information Science*, 50(4), 374–385. <https://doi.org/10.1177/0961000616666627>
- Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. (1987). *Vår felles framtid*. Tiden norsk forlag.
- Aabø, S. & Audunson, R. (2012). Use of library space and the library as place. *Library & Information Science Research*, 34(2), 138–149. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2011.06.002>
- Aabø, S., Audunson, R. & Vårheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places? *Library & Information Science Research*, 32(1), 16–26. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2009.07.008>